

комиссии по вопросам экологии, земли и природных ресурсов, Донецк, 22 ноября 2006. – К.: ООО «Нова - Эко», 2006. – 7 с.

13. Латишева О.В. «Стан та напрями розвитку екологічного управління і екологічного менеджменту на підприємствах». // Научный журнал „Культура народов Причерноморья”. – Крымский научный центр национальной академии наук и Министерства образования и науки Украины, Таврический национальный университет им. В.И.Вернадского. – № 80. – 2006. – С.86–89.

Молчанова Е.Ю.

ГЛОБАЛІЗОВАНА ІНТЕГРАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність. Формування регіональних міждержавних економічних об'єднань стало однією з характерних ознак сучасного етапу глобалізації світової економічної системи. Розвиток інтеграційних процесів став закономірним результатом росту міжнародної міграції товарів та факторів виробництва, що привело до створення більш надійних виробничо-збутових зв'язків між країнами та усунення численних перешкод на шляху міжнародної торгівлі та вільного пересування факторів виробництва. Внаслідок швидкого економічного розвитку індустріально розвинених країн та поліпшення засобів міжнародного транспорту і комунікацій відбувся бурхливий розвиток міжнародної торгівлі товарами та послугами. Міжнародна торгівля стала все більше доповнюватися різними формами міжнародного руху факторів виробництва, в результаті якого за кордон почали переміщатися не лише готові товари. Прибуток, який був включений в ціну товару, став створюватися не лише в рамках національних кордонів, але й поза його межами. Закономірним результатом розвитку міжнародної торгівлі товарами та послугами, міжнародного переміщення факторів виробництва стала економічна регіоналізація, яка приводить до зближення господарських механізмів. Створюється новий тип відносин між країнами, що передбачає їх поступове залучення у світовий економічний простір.

Постановка проблеми. Економічна регіоналізація, як одна з тенденцій утворення глобального економічного простору, сприяє формуванню економічних зв'язків із превалюванням наднаціональних інтересів, вирівнюванню основних характеристик міжнародних ринків, створенню умов для проведення реформ у рамках самого угруповання, взаємовідкритості економік країн-членів об'єднання. Домінуючого значення набувають великі регіональні простори, які концентрують найбільш економічно розвинені та політично-впливові центри, на базі яких передбачається створення єдиного економічного та військово-політичного міжконтинентального блоку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання регіоналізації та глобалізації посідає чільне місце в економічних дослідженнях як вітчизняних, так й іноземних вчених-економістів. Серед них варто відзначити роботи вітчизняних науковців, зокрема О.Білоруса І.Бураківського, А.Гальчинського, Б.Губського, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Ю.Пахомова, В.Рокочої, І.Соколенка, А.Філіпенка, В.Чужикова та ін., а також іноземних – Б.Баласса, О.Бейя, Ю. Борко, Ю.Ваннона, М.Згуровського, М.Іванова, В.Іноземцева, П.Кругмана, М.Максимової, Г.Мюрдала, Дж.Най, Ю.Шишкова, П.Шуканова та ін.

Недосліджена частина проблеми. Незважаючи на інтерес вчених-економістів до вивчення проблем глобалізації та пов'язаних з нею процесів, поза увагою дослідників залишалося питання регіоналізації та її ролі у формуванні глобального економічного простору. В економічній та науковій літературі не було проведено цілісне дослідження процесу регіоналізації, як і зрештою, залишилося поза увагою коло питань про його значення у формуванні глобального економічного простору.

Мета дослідження. Отже, актуальність даної статті зумовлюється необхідністю дослідження місця процесів регіоналізації у формуванні глобального економічного простору.

Вклад автору та обговорення результатів. Зараз майже всі країни світу є членами регіонального об'єднання, які захищають інтереси країн-учасниць угруповання. Тому країни, які залишилися поза інтеграційними процесами, опинилися в менш сприятливих умовах, оскільки суттєво втратили конкурентні позиції на світовому ринку.

Інтеграційні регіональні об'єднання різняться глибиною процесів, що в них відбуваються. Історично інтеграція еволюціонує через кілька основних форм, кожна з яких свідчить про ступінь її зрілості [6, с.365-366]. Це твердження лише доводить, що теорія Баласса про етапи розвитку інтеграційного об'єднання є вірною. Він розрізняє 5 форм інтеграції [12, с.170]:

1. Зона вільної торгівлі, де скасовані тарифи та кількісні обмеження між країнами-учасницями;
2. Митний союз, де, окрім того, введений єдиний тариф у торгівлі з третіми країнами;
3. Загальний ринок, де усунені не лише торгові обмеження на рух факторів виробництва;
4. Економічний союз, де свобода руху товарів і факторів виробництва доповнюється угодою національних політик для усунення дискримінації, що викликає через невідповідність цих політик;
5. Повна економічна інтеграція, при якій уніфіковані національні економічні політики засновуються органами національної влади.

Аналогічно, проф. О. Бей визначає етапи інтеграції як сучасні “форми блокування”: район вільної торгівлі, митний союз, господарська спільнота, повне економічне об'єднання або союз [1, с.56]. Проф. А.С. Філіпенко розглядає вказані форми як “етапи” міжнародної економічної інтеграції [7, с.216]. І.В.

Бураківський ототожнює їх із “рівнями” інтеграції [2, с.180], Б.В. Губський модель регіональної економічної інтеграції на макрорівні [4, с.16–17]. А.І. Мокій доповнює класифікацію форм інтеграції такими класифікаційними ознаками: 1) сферою МЄВ, які охоплені інтеграційним процесом; 2) територіальною близькістю країн-учасниць та географічною спрямованістю процесу; 3) ступенем залучення до інтеграційного процесу територій країн-учасниць; 4) галузевою орієнтацією інтеграційного процесу; 5) формою правового закріплення статусу інтеграційного утворення; 6) зазначення об’єктів, залучених до інтеграційного процесу, для розвитку економік країн-учасниць; 7) ступенем охоплення інтеграційним процесом окремих підприємств, галузей, територіально-виробничих чи суспільно-територіальних комплексів [8, с.53].

Однак, практика розвитку західноєвропейської інтеграції внесла певні корективи до цієї концепції. З’ясувалося, що інтеграція починається з підписання преференційних угод, потім формується зона вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок та економічний союз. Проте досить складно усвідомити, що таке “повна економічна інтеграція”. Якщо більшість концепцій дослідження інтеграції базувалися на особливостях розвитку ЄС, то після економічного союзу відбувається формування валютного союзу та виникають передумови для створення політичного союзу або федерації. Наступним етапом має стати континентальна інтеграція.

Отже, розглянемо більш детально ці етапи, а саме об’єднання, що існують на цих етапах.

Згідно до внесених поправок до теорії Баласса, першою формою наближення країн одна до іншої є підписання преференційних торгових угод. Вони підписуються або на двосторонній основі між окремими країнами, або між існуючим угрупованням та окремою країною. Відповідно до цього країни створюють одна з іншої режим найбільшого сприяння. Преференційні угоди передбачають збереження національних митних тарифів кожної країни, що підписала їх. Ніяких міждержавних органів для управління не створюється. Преференційними угодами є угоди про співробітництво і партнерство між ЄС і країнами колишнього СРСР.

Другою формою інтеграції є зона вільної торгівлі, що передбачає створення пільгової зони регіонального типу, у межах якої відбувається повне скасування митних тарифів у взаємній торгівлі при збереженні національних митних тарифів у відносинах з третіми країнами. В умовах зони вільної торгівлі зростає внутрішня, а на цій основі і взаємна торгівля країн-членів. Зона вільної торгівлі може координуватися невеликим міждержавним секретаріатом, що діє в якійсь з країн-членів. Наприклад, Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ), Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Балтійська зона вільної торгівлі, угода про свободу торгівлі країн АСЕАН.

Третім, більш розвиненим за ступенем інтегрованості, рівнем економічної інтеграції є митний союз. Він представляє собою узгоджену скасовану групою країн національних митних тарифів і введення спільного митного тарифу та єдиної системи нетарифного регулювання торгівлі щодо третіх країн. Метою створення такого союзу є полегшення взаємної торгівлі країн-учасниць. Він передбачає безмитну внутрішньо-інтеграційну торгівлю товарами та послугами, повне свободу пересування їх в середині регіону. Прикладами митних союзів є Бенілюкс, Митний союз Білорусі та РФ.

Четвертим, більш високим рівнем інтеграції, є спільний ринок, в якому країни, що інтегруються, домовляються про свободу руху всіх факторів виробництва. Така координація економічної політики здійснюється на періодичних нарадах глав держав і урядів країн-учасниць. Такий етап розвитку пройшов ЄС, Карибський спільний ринок (КАРІКОМ), на стадії практичної реалізації перебуває договір про створення спільного ринку країн Південної Америки (МЕРКОСУР).

На п’ятому рівні інтеграція набирає форми економічного союзу, який передбачає об’єднання національних економік кількох країн на основі митного союзу, спільного ринку, уніфікації фінансових систем і проведення спільної валютної політики. На цьому етапі виникає потреба в установах, наділених правом не тільки координувати дії та спостерігати за економічним розвитком, а й приймати оперативні рішення від імені угруповання. Уряди погоджуються передати частину своїх функцій наднаціональним органам, наділених правом приймати рішення з важливих питань організації. Прикладом економічного союзу є ЄС, Союз арабського Магрибу, Західно-африканський економічний та валютний союз.

На наступному рівні інтеграції – валютному союзі, до вимог економічного союзу додається обов’язкове використання спільної валюти. Типовим прикладом валютного союзу є Європейський валютний союз, а також Західно-африканський валютний союз.

Сьомим рівнем економічної інтеграції є політичний союз, у рамках якого координуються не лише господарська діяльність держав-членів, але й політичні питання. Члени такого об’єднання передають частку свого суверенітету до сфери компетенції наднаціональних інститутів влади. Ця форма має всі шанси успішно здійснитися на практиці у найбільш впливовому інтеграційному угрупованні ЄС. Підтвердженням цієї тези може слугувати вислів Меркель, яка заявила, що під час головування Німеччини (з січня 2007 р.) в ЄС буде підписана Конституція. Підписання одного з головних документів – буде свідчити про перехід ЄС на наступний рівень [15].

Таким чином, ми бачимо, що у найближчому майбутньому можливе утворення політичного союзу. А чи існують передумови створення континентальної інтеграції. Спробуємо це дослідити.

Виходячи з методології міжнародної економічної інтеграції, вже у цьому столітті можливо буде створена універсальна супердержавна, яка ідеологічно оснований на так званих загальнолюдських та гуманістичних цінностях. Територіальною основою такого союзу повинен стати трансконтинентальний простір, який об’єднає країни та регіони, які найбільш інтенсивно інтегруються [10,с.64]. За критеріями

Світового банку, високим індексом швидкості інтеграції характеризуються найбільш високорозвинені країни, а також країни з відносно швидким ростом. При цьому у майбутньому земля буде виступати як єдина цілісність. Ідеологічною основою такої концепції може бути теорія мондеалізму (від франц. Monde – мир) [12, с.63]. Сутність цієї теорії зводиться до неминучості світової інтеграції, при переході від множинності держав до єдиного уніфікованого глобального простору. Ця ідеологія припускає злиття всіх держав та народів в єдине планетарне утворення з встановленням єдиного світового уряду, знищенням расових та культурних кордонів. Відповідно, така фундаментальна категорія світоустрою, як держава втрачає свого значення, і у майбутньому домінуючого значення набудуть взаємодоповнюючі концепції регіоналізму та наступного об'єднання регіонів в єдиний міжконтинентальний блок. Таким чином, пріоритетне значення міжнародної економічної інтеграції пов'язано з початком об'єднання множинності утворень у великі регіональні простори, які концентруються навкруг найбільш економічно розвинених та політично найбільш впливових центрів світу і на основі яких буде створений єдиний економічний та військово-політичний блок. Такими важливішими економічними просторами та відповідними інтеграційними угрупованнями стануть американський, європейський та тихоокеанський регіони.

Отже, перед нами постає задача довести на прикладі тріади, що її значення у розвитку світової глобалізації та утворення глобального економічного простору неминуча.

Європейський союз – одне з перших регіональних інтеграційних об'єднань, яке з'явилося в минулому столітті. Крім того, це було перше угруповання, яке починало розширюватися, шляхом приєднання нових країн до її складу. Хоча тут можна сперечатися, оскільки починаючи переговори про приєднання однієї країни, в результаті до складу ЄС входять всі країни іншого інтеграційного угруповання. Спочатку до ЄС приєдналися країни ЄАВТ, а вже в травні 2004 р. до ЄС приєдналися Балтійський ринок та об'єднання Центральноєвропейської зони вільної торгівлі (ЦЄФТА). На наш погляд, в далекому майбутньому очікує такої самої ситуації ще два європейських інтеграційних об'єднань – Організація Чорноморської економічної співпраці, Співдружність незалежних держав (СНД) або Єдиний економічний простір (ЄЕП). Таким чином приєднання цих регіональних інтеграційних об'єднань перетворить Європу на континентальний ринок і втілити в життя ідею створення панєвропейської зони вільної торгівлі (рис. 1).

Рис. 1. Контури утворення Європейського континентального ринку (панєвропейська зона вільної торгівлі).

Така сама тенденція проявляється й на Американських континентах.

З утворенням НАФТА, США посилила свою конкурентоспроможність на світовому ринку. Розширюючи кількість членів НАФТА та використовуючи можливість проведення активної політики у напрямку стимулювання розвитку процесів лібералізації зовнішньої торгівлі в Латинській Америці, США створюють передумови формування гігантського за обсягами ринку для американського експорту, закріплюють ринкові реформи в регіоні.

Інтеграційні процеси в Латинській Америці почали активно розвиватися у 50–60-х рр. ХХ ст. За допомогою регіоналізації країни намагалися отримати певні вигоди: скоротити залежність від промислово розвинених країн; подолати вузькість національних ринків і розширити ринковий простір; забезпечити переваги кількісного протекціонізму; збільшити інвестиційні можливості індустрії; сприяти напруженості платіжного балансу та ін. Усе це зумовило створення у 60–70-х роках близько 20 регіональних угруповань:

1. Латиноамериканська інтеграція (ЛАІ). У її рамках утворені:
  - Андська група;
  - Лапланська група;
  - Амазонський пакт;
2. ЛАЕС;
3. Карибський спільний ринок (КАРІКОМ);
4. Спільний ринок країн Південної Америки (МЕРКОСУР);

5. Південноамериканська зона вільної торгівлі (САФТА).

Кожне з цих угруповань продовжує свій розвиток. МЕРКОСУР, наприклад, перейшов на більш високий інтеграційний рівень і трансформувався з торгової зони на митний союз. Більш того, його учасники зробили ряд кроків для перетворення цього економічного співтовариства в політичний блок. Так, договори про взаємодію з ЄС (грудень 1995 р.) і Андського групою (лютий 1997 р.) закріпили офіційне положення МЕРКОСУР як суб'єкта міжнародного права. Крім того, на форумі в Сан-Луїсі була прийнята "Мальвінська декларація", у якій держави-члени МЕРКОСУР, Чилі і Болівії підтвердили свою підтримку "Законним правам Аргентини на суверенітет над Мальвінським архіпелагом у Південній Атлантиці", що одержало схвалення з боку всіх країн Латинської Америки та Карибського басейну (ЛАКБ). Одноставне схвалення з боку ЛАКБ зустріла також ініціатива лідерів співтовариства про утворення "зони миру" на території МЕРКОСУР, Чилі і Болівії.

Однак у справі економічної інтеграції Південної Америки в МЕРКОСУР незабаром може з'явитися конкурент. Аргентина, Колумбія і Чилі виявили бажання приєднатися до НАФТА як самостійне економічне угруповання. У зв'язку з цим Бразилія виступила з ініціативою створення Південноамериканської зони вільної торгівлі – САФТА, за аналогом з НАФТА. Ядром нової організації має стати МЕРКОСУР. Її основна мета – інтеграція з НАФТА для створення в Західній півкулі єдиного ринку. Крім цього проекту (НАФТА + МЕРКОСУР), існує також проект об'єднання НАФТА і КАРИКОМа.

На початку 90-х рр. США висунула ідею створення зону вільної торгівлі Америк (ФТАА). Угода про створення на всій території Північної, Центральної та Південної Америки загальноконтинентального єдиного торгового простору була розроблена в грудні 1994 р. в Майями на першій зустрічі лідерів 34 країн Північної та Південної Америки. На наступній зустрічі лідерів цих держав наприкінці квітня 2001 р. в Квебеці було прийнято рішення про завершення до 1 січня 2005 р. переговорів про створення Зони вільної торгівлі та ратифікувати договір до 31 грудня того ж року [12, с.64]. Договір буде включати всі країни Американського континенту. За виключенням Куби та Гвіани, які офіційно є територією Франції [3, с.114].

Між країнами, які стануть учасниками Угоди про створення ФТАА, існують великі розбіжності в підході до багатьох проблем. Майбутня угода значно залежить від взаємовідносин між США та Бразилією, економіки яких є найбільш розвиненими на своїх континентах.

США відіграють у цьому процесі ключову роль. Куруючись ідеєю ФТАА, МЕРКОСУР та КАРИКОМ розширили рамки своїх угод, зокрема МЕРКОСУР підписав угоду про вільну торгівлю з Чилі та Болівією, а Чилі та Канада підписали угоду про вільну торгівлю ще у 1996 році.

Відповідно на макро- та мікрорівнях поглиблюються зовнішньоекономічні зв'язки, які виступають фактором впливу на динаміку міжнародної спеціалізації, експорту виробництва та похідного використання переваг країн-партнерів.

На сучасному етапі Латинська Америка є регіоном з найбільш високими показниками економічного зростання та єдиним режимом у торгівлі з якими США має позитивне сальдо торгового балансу. Таким чином, доцільним є аналіз можливостей вільної торгівлі, зокрема з Чилі.

Розвиток вільної торгівлі з країнами Латинської Америки є фактором закріплення ринкових реформ та розширення світової торгівлі, а також можливість підвищення конкурентоспроможності США.

У вересні 1992 р. угода про вільну торгівлю була підписана з 5 країнами Центральної Америки: Гватемалою, Гондурасом, Сальвадором, Нікарагуа та Коста-Рікою. Зона вільної торгівлі включає 10 Південно Американських країн і Мексику. Остання дійсно може стати мостом між НАФТА та країнами Латинської Америки. Так, восени 1992 р. вони підписали договір про вільну торгівлю з країнами КАРИКОМ.

Аргентина та Бразилія діяли у іншому напрямку: подолавши економічні протиріччя вони дійшли до згоди про створення загального ринку МЕРКОСУР. Підходи до цієї регіоналізації у Аргентини та Бразилії різні. Аргентина вбачає у МЕРКОСУР етап на шляху створення панамериканської зони вільної торгівлі, Бразилія схиляється до того, що вважає МЕРКОСУР альтернативою такої зони.

Ділові кола Канади вважають, що канадські зовнішньоекономічні інтереси повинні підштовхувати Оттаву шукати шляхи розширення НАФТА не тільки на Південь, скільки на Схід – у країни Тихоокеанського басейну. Пояснюється це тим, що канадські зовнішньоекономічні зв'язки насамперед за рахунок Альберти та Британської Колумбії, за останні 10 років ХХ ст. розвивалися з країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону навіть більш інтенсивно, ніж з США. Крім того, на відміну від США, Канада має незначний дефіцит у торгівлі з країнами Азіатсько-тихоокеанського регіону.

Ось чому у Канаді та США різне ставлення до ідеї розширення Північноамериканської зони вільної торгівлі у бік Тихоокеанського регіону.

Незважаючи на розбіжності у Канаді та США щодо напрямків подальшого розширення НАФТА, на наш погляд більш реальне здійснення континентальної інтеграції. Кількість підписаних угод про створення зони вільної торгівлі набагато перевищує між країнами Північної, Південної та Центральної Америки, ніж між країнами АТР. Крім того, Латинська Америка, стала центром бурхливого розвитку країн і має перспективи сталого та динамічного розвитку. А США в даному випадку стало інтеграційним ядром регіональних процесів не лише в Північній Америці, а й Центральній та Південній Америці.

Отже, спробуємо графічно зобразити, які об'єднання утворюють американський континентальний простір (рис. 2).

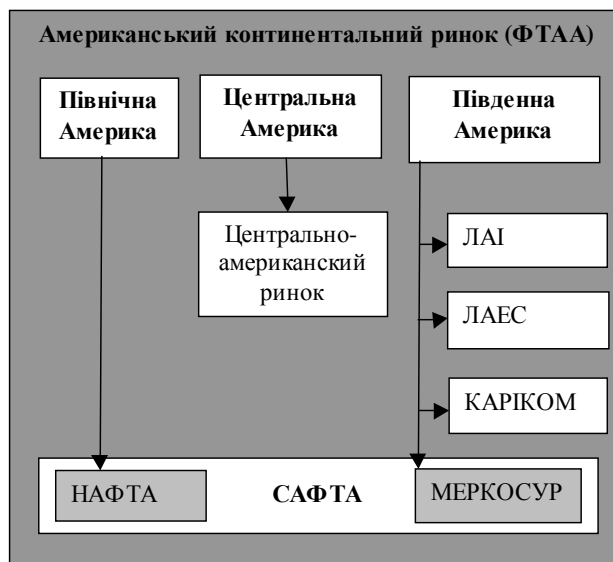

Рис. 2. Контури утворення американського континентального ринку (панамериканська зона вільної торгівлі)

Таким чином, Північна Америка не відступає від ЄС і так само прямує до утворення континентального ринку, приєднуючи до регіоналізації не лише країни, а вже і певні об'єднання. Подальший сценарій розвитку утворення панамериканської зони вільної торгівлі повинний розвиватися шляхом об'єднання всіх регіональних угруповань спочатку в Південній Америці, а потім, об'єднання всіх трьох Америк. Звичайно, дрібні об'єднання зникнуть, але на їх місце прийде одне з більшим ринком та можливостями: з відсутністю митних бар'єрів, вільним пересуванням факторів виробництва, піднятті рівня економічного розвитку країн, що відстають від провідних сусідів, з вирішенням проблем обмежених ресурсів тощо.

Починаючи розглядати АТЕС, слід згадати, що воно є одне з не типового та міждержавного об'єднання в світі та в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Тому не можна говорити лише про єдиний можливий варіант міждержавного економічного об'єднання в регіоні між АТЕС та Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН). В останнє десятиліття відбувається активний пошук різноманітних структур співробітництва на субрегіональному рівні, з меншим числом учасників. Цілі при цьому різні: прагнення скоріше перейти до реалізації конкретних проектів: створення свого роду азійської протизваги АТЕС. Найбільший резонанс має ініціатива Малайзії створити Східно-азійський союз (САС) або Східно-азійська економічна група (САЕГ) у складі Японії, АСЕАН, Тайваню, Південної Кореї, Сінгапуру, Китаю, можливо В'єтнаму та М'янми, висунута прем'єр-міністром Малайзії М.Махатхіра у 1990 р. Автори цієї ідеї підкреслюють, що це новий торгово-економічний блок, а лише група у складі АТЕС, завдання якої зводяться до таких: представництво спільних інтересів східно-азійських країн у міжнародних організаціях, у тому числі в АТЕС; сприяння зростанню товарообміну між вищезгаданими країнами; ліквідація перешкод розширенню міжнародної торгівлі; ведення переговорів з НАФТА.

Але ідея створення САС поки ще не дістає широкої підтримки. Окрім створення САС в регіоні, існує концепція створення зони економічного співробітництва Японського моря. Так звана "зона спільного економічного розвитку", яка має охопити міста Китаю, КНДР, Далекого Сходу Росії. Мета створення цієї зони – розширення торгівлі готовою продукцією. При цьому має виконуватися схема вертикального поділу праці, яка передбачає поєднання капіталів та технологій Японії та Південної Кореї, природних ресурсів Далекого Сходу Росії та КНДР, трудових і сільськогосподарських ресурсів Китаю. Але існує чимало перешкод для успішної реалізації цього проекту: неврегульованості територіального питання між Росією та Японією, небажання Японії брати в інтеграційному процесі без США, нестабільність ситуації в Росії, нерозвиненість інфраструктури на Далекому Сході Росії.

Отже, утворення потужного блоку на протизвагу континентальним американському та європейському, в АТР залишається об'єднання АТЕС з Асоціацією країн Південно-Східної Азії (АСЕАН). Регіональна економічна інтеграція в рамках АСЕАН здійснюється на основі принципу "відкритого регіоналізму". Завершена розробка плану по формуванню Східно-азійської зони вільної торгівлі (ЕАФТА). До її складу, крім країн АСЕАН, повинні увійти Японія, Китай та Республіка Корея. Учасники нового угруповання повинні забезпечити її достатню відкритість та гарантування виконання ряду основних принципів: дотримання прав людини, проведення активної та координованої політики у всіх галузях. Таким чином, ми можемо припустити, що саме утворення ЕАФТА стане тим самим блоком, який буде протистояти вище згаданам континентальним об'єднанням. Його структура не така складна, але зобразимо це графічно (рис. 3).

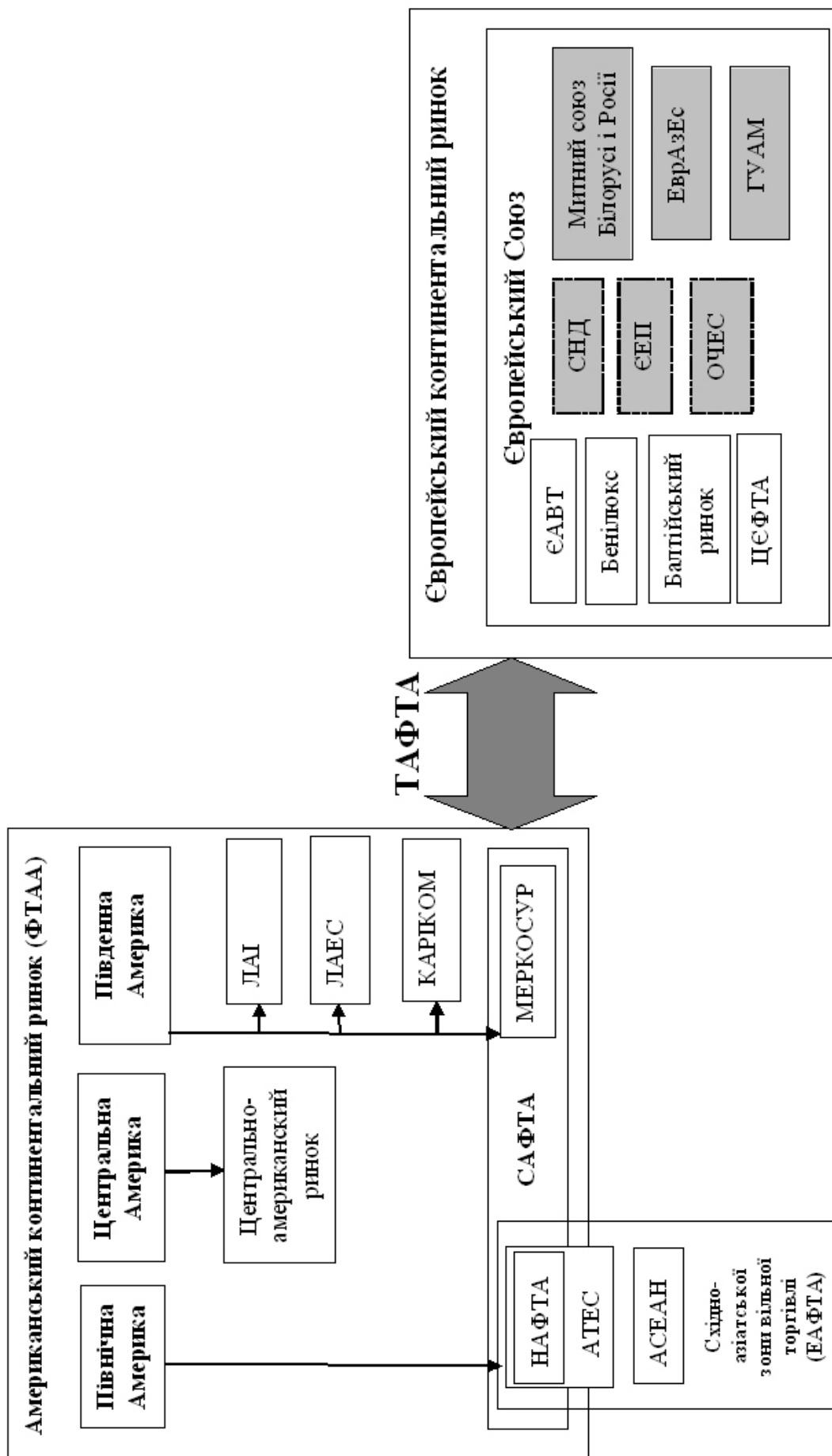

Рис. 4. Утворення міжконтинентального об'єднання

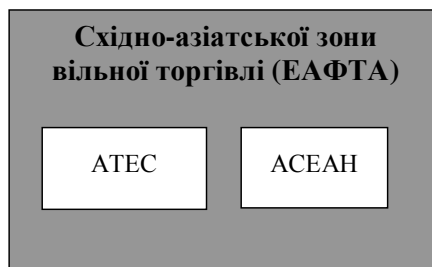

Рис. 3. Контури утворення Східно-азіатської зони вільної торгівлі

Отже, континентальна інтеграція неминуча. Це першій світовий досвід, що стане однією з головних тенденцій глобалізації на сучасному етапі [9, с.164]. І хоча тріада ще не набула континентального масштабу, а АТЕС ще остаточно не сформований, це все одно дозволяє нам говорити про їх подальший розвиток, оскільки останнім часом склалася тенденція до формування міжрегіональних об'єднань (рис 4).

Одним з таких угод став Проект угоди про створення трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТАФТА) підтверджує тезу про зародження нової тенденції, яка має важливе значення для подальшого розвитку світового господарства.

Існує точка зору про виникнення трансатлантичної економіки. Ступінь торгово-економічної взаємозалежності між двома економічними центрами – США та ЄС, практично рівними за розмірами та рівнем розвитку, досягла суттєво високого рівня.

В липні 1999 р. в Ріо-де-Жанейро на саміті ЄС – Латинська Америка було прийнято рішення про створення до 2005 р. зони вільної торгівлі між ЄС та МЕРКОСУР. На думку економістів, перспективи підписання угоди між ЄС та МЕРКОСУР є достатньо реальними, хоча поки що немає остаточних результатів переговорів [11, с.32]. У випадку реалізації угоди вперше буде досягнута міжрегіональна угода про вільну торгівлю між двома великими географічно віддаленими регіональними економічними об'єднаннями, які означають можливість розвитку більш тісного міжрегіональної економічної співпраці на шляху до глобалізаційної співпраці.

Отже, характеристикою сучасності стає розвиток та поширення регіоналізації у всьому світі. Але з-поміж майже 30 регіональних інтеграційних об'єднань слід відмітити лише три: Європейський Союз, Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА) та зону Азіатсько-Тихоокеанської економічної співпраці (АТЕС), яку визнали тріадою сучасного розвитку економічних регіональних інтеграційних процесів.

Саме ці три об'єднання на наш погляд сприяють розвитку інтеграційних процесів і, які в сучасних умовах переходять на рівень континентальних регіональних інтеграційних угруповань, перехід на більш високий рівень – глобальний, дозволяє зробити одна з перших угод – ТАФТА. Крім того, позиції Чилі поки ще не визначені, оскільки одразу НАФТА та МЕРКОСУР пропонують їй стати повноправним членом регіонального об'єднання, а ЄС запропонувало підписати угоду про двосторонні відносини. Оскільки членами ЄС можуть стати лише країни, які розташовані на території Європи, то Чилі не має шансів стати членом ЄС. Але приєднання до МЕРКОСУР включить її до зони ТАФТА, а оскільки між МЕРКОСУР і НАФТА підписана угода про утворення САФТА, то найбільший вигравш Чилі отримає від приєднання до МЕРКОСУР, а не НАФТА. Крім того, ратифікація угоди про утворення ТАФТА неминуче приведе до приєднання САФТА і Центральної Америки. Звичайно, не відстане від цих процесів і АТР, оскільки НАФТА Чилі є членом АТЕС, то до ТАФТА у майбутньому приєднається весь САЗВТ.

Схожа ситуація склалася в з країнах Близького Сходу. Ці країни планують створити Велику арабську зону вільної торгівлі (АФТА). Створення АФТА може прискорити інтеграційні процеси в цих країнах, шляхом підписання двосторонніх угод між ЄС і країнами Північної Африки та Близького Сходу з метою створення зони вільної торгівлі до 2010 року. Отже, країни Північної Африки та Близького Сходу не залишаються осторонь сучасних інтеграційних процесів і вони так само будуть залучені до формування міжконтинентальної інтеграції.

Висновки. Таким чином, ми довели, що утворення міжконтинентальної інтеграції – неминучий процес, який відбувається під впливом розвитку континентальної інтеграції та подальших угод про міжконтинентальну співпрацю, яка, в свою чергу, приведе до формування глобалізованого регіонально-економічного простору.

Джерела та література

1. Бей О. Підручник міжнародної політичної економії. Книга I. Теорія. – Мюнхен: Український вільний університет, 1994. – 245 с.
2. Бураківський І., Немиря Г., Павлюк О. Україні і європейська інтеграція // Політика і час. – 2000. – № 3–4. – С. 5–14
3. Глобализация мирового хозяйства и национальные интересы России / под ред. В.П. Колесова. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2002. – С. 114

4. Губський Б. Європейський вектор інтеграційної політики України // Економіка України. – 2003. – №5(498). – С. 19–27.
5. Гусинська Н. Міжнародна економічна інтеграція як глобальна передумова світового економічного розвитку // Регіональна економіка. – 2000. – №4. – С. 185–191.
6. Міжнародна економіка: Підручник / А.П. Рум'янець, Г.Н. Климко, В.В. Рокоча та ін.; За ред. А.П. Рум'янцева. – К.: Знання-Прес, 2003. – 447 с.
7. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економічних вузів і факультетів / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – 255 с.
8. Мокій А.І. Зовнішньоекономічна інтеграція регіонально-галузевих комплексів як напрям системної трансформації системної економіки: Дис... докт. економ. наук: 08.05.01 / Київський національний Університет ім. Т.Шевченка. – К., 2000. – 339 арк.
9. Молчанова Е.Ю. Економічна регіоналізація в Північній Америці // Вчені записки / Ін-т економіки та права «КРОК»; відп. ред. І.Ф. Радіонова. – К., 1997 – Вип. 8. – 2003. – С. 164.
10. Шишков Ю. Європейський дом глазами федераліста // МэиМО. – 1991. – № 12. – С. 63–71.
11. Шишков Ю.В. Европа и процессы глобализации экономики // Современная Европа. – 2000. – №1. – С.32–41
12. Шуканов П.В. Влияние этнополитического фактора на процессы глобализации и регионализации // Регіональні перспективи. Березень 2000 р. № 1 (8), с. – 59–64.
13. Beyond EU Enlargement. Volume 1. The Agenda of Direct Neighborhood for Eastern Europe. – Gutersloh: Bertelsmann Foundation Publishers, 2001. – 281 p.
14. Rajapatirana S. Trade Politics in Latin America and the Caribbean: priorities, progress and prospects. – S.F.: Center for economic growth, 1997. –р. 64.
15. www.zn.com.ua

Пан Л.В., Романченко Н.В.

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ Й РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ КОМПАНІЇ

Актуальність проблеми розвитку й розкриття потенціалу персоналу компанії є беззаперечною. Потенціал працівників повністю реалізується завдяки створення культури довіри в компанії, спільного набору цінностей та надання повноважень персоналу. Можливості навчання та розвитку формують сприятливий фон для залучення співробітників до політики компанії, трудової активності та інформаційного обміну. Працівники розглядаються не як пасивні виконавці розпоряджень та інструкцій, а як творча сила, яка активно впливає на роботу організації. Тому надання персоналу широких повноважень має підкріплюватися розгалуженою системою їх навчання та інформування, що не обмежується тільки питанням виконання безпосередніх обов'язків, а включає питання, необхідні для розвитку компанії в цілому.

Постановка проблеми. Досвід роботи українських організацій показує, що більшість використовуваних ними програм розвитку професійних та організаційних навичок персоналу не пов'язана зі стратегічними намірами. Точкове або хаотичне навчання персоналу в умовах відсутності бюджету в компанії зумовлює ризик недосягнення кумулятивного ефекту від навчання, який утворюється при використанні системи навчання й розвитку персоналу як багатофункціональної, стратегічно зорієнтованої й планомірно керованої. Тільки прямий зв'язок програм навчання й розвитку зі стратегічними цілями організації дозволить правильно визначити професійні компетенції, що мають бути розвинені відповідно до стратегії організації та сфери її бізнесу. В цій статті розкривається підхід до формування бюджету розвитку й навчання персоналу, що ґрунтується на стратегічних засадах діяльності компанії, оптимізації витрат на навчання шляхом визначення цільових категорій персоналу й використанні багатофункціональності системи навчання з метою забезпечення не лише розвитку кваліфікаційних компетенцій, а й формування сприятливого середовища для реалізації інтелектуального й емоційного потенціалу співробітників.

Головний зміст. Для інтеграції професійних компетенцій персоналу зі стратегією організації необхідно побудувати ланцюг логічно пов'язаних стратегічних цілей організації (рис. 1). Наприклад, виявивши зовнішні чинники, які визначають поведінку організації, та проаналізувавши внутрішні її можливості, стратегія бізнесу була визначена як нарощування обсягів продажу шляхом пропозиції більш широкого спектру продукції існуючим клієнтам. Розширення асортименту продукції потребує підвищення довіри клієнтів до продукту, розуміння особливостей споживчих сегментів і вимог до аналогічної продукції; розробки нового продукту або модернізації існуючого, виходячи з цих вимог; визначення підходу до організації продажів. Щоб реалізувати зафіксовані стратегічні установки силами персоналу, має бути досунута вимога до їх компетенцій, трудової поведінки і процедури внутрішньофірмової взаємодії для досягнення спільного результату. Наприклад, клієнтоорієнтація компанії вимагає високого рівня організації командної роботи. Головна ідея її полягає в тому, що орієнтованим на клієнта має бути не тільки менеджер з продажу, а всі співробітники компанії, які контактують з клієнтом: від бухгалтера й секретаря до прибиральниці. Навчання командній роботі має на меті виключити ситуації, подібні до наступної: «Існує відділ продажів, який продає, тому клієнти – їх головний біль. А у нас фінансистів (маркетологів,